



O'ZBEKISTONDA GIDROENERGETIKA INVESTITSİYALARINI MOLİYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

**Xusanov Shaxbozbek
Shuxratjon o'g'li**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil
izlanuvchisi*

shakhbozbekkhusanov@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur ilmiy tezisda O'zbekistonda gidroenergetika investitsiyalarini moliyalashtirish tizimining amaldagi holati, moliyaviy manbalar tarkibi va xususiy kapitalni jalb etish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Gidroenergetika obyektlarining yuqori kapital sig'imi, uzoq qurilish va investitsiya davri sharoitida davlat budjeti, xalqaro moliya institutlari, davlat-xususiy sheriklik, tijorat banklari, yashil obligatsiyalar va aralash moliyalashtirish instrumentlarini uyg'unlashtirish zarurligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: gidroenergetika, investitsiya, moliyalashtirish tizimi, loyiha moliyalashtirish, davlat-xususiy sheriklik, yashil obligatsiya, xalqaro moliya institutlari.

Jahon energetika tizimida gidroenergetika elektr energiyasini barqaror ishlab chiqarish, energiya tizimining moslashuvchanligini oshirish va uzoq muddatli saqlash imkoniyatlarini ta'minlaydigan strategik infratuzilma sifatida tobora muhimlashmoqda. International Hydropower Association ma'lumotiga ko'ra, 2025-yil yakunida global gidroenergetika quvvati 1 469 GVtga yetib, yil davomida 28 GVt yangi quvvat ishga tushirilgan; nasosli gidroakkumulyatsiya quvvati esa 200 GVtdan oshgan [1]. Mazkur tendensiya gidroenergetikaga talab saqlanib qolayotganini, biroq yangi quvvatlarni moliyalashtirish uchun kapital bozorlari va xususiy investorlar faolligini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Gidroenergetika loyihalari texnik jihatdan uzoq umr ko'rishi va past ekspluatatsiya xarajatlari bilan ajralib tursa-da, yuqori boshlang'ich kapital sarflari moliyalashtirish narxiga sezgirlikni kuchaytiradi. IRENA ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda yangi gidroenergetika obyektlarining global o'rtacha o'rnatilgan qiymati 2 267 AQSH dollari/kVt, elektr energiyasining tekislangan tannarxi esa 0,057 AQSH dollari/kVt·soatni tashkil etgan [2]. Demak, uzoq muddatli va nisbatan arzon kapital manbalariga kirish loyihaning iqtisodiy samaradorligi hamda bankability darajasini belgilovchi asosiy shartlardan biridir.

O'zbekiston gidroenergetika tizimida so'nggi yillarda quvvatlar va loyiha portfeli sezilarli kengaydi. Energetika vazirligi ma'lumotiga ko'ra, mamlakatda 100 dan ortiq GES mavjud bo'lib, ularning umumiy quvvati 2 441 MVtni tashkil etadi;

2025-yilda GESlar 6,5 mlrd kVt·soat elektr energiyasi ishlab chiqargan [4]. Shu bilan birga, 2026–2032-yillarda umumiy qiymati 5,8 mlrd AQSH dollari bo'lgan 73 ta istiqbolli loyiha orqali qo'shimcha 3,6 GVt quvvat yaratish rejalashtirilgan [5]. Bunday ko'lam davlat budjeti va an'anaviy davlat banklari resurslari bilangina cheklanib qolmaydigan ko'p manbali moliyalashtirish tizimini talab qiladi.

Jahon bankining 2025-yilda ma'qullangan "Uzbekistan Small Hydropower Development Project" loyihasi aynan shu yo'nalishdagi institutsional o'zgarishlarni aks ettiradi. Loyiha doirasida 150 mln AQSH dollari miqdoridagi imtiyozli resurslar mahalliy banklar orqali kichik GES ishlab chiquvchilariga yo'naltirilishi, qariyb 38 mln dollar xususiy kapital safarbar qilinishi va 2030-yilgacha 150 MVtgacha kichik GESlar qurilishi ko'zda tutilgan [3]. Bu yondashuv xalqaro rivojlanish moliyasi resurslarini tijorat banklari bilan birlashtirish orqali xususiy investorni "crowd-in" qilishga xizmat qiladi.

1-jadval.

O'zbekistonda gidroenergetika investitsiyalarini moliyalashtirish uchun asosiy ko'rsatkichlar [1-7]

Ko'rsatkich	Qiymat / holat	Moliyaviy ahamiyati
Global gidroenergetika quvvati	1 469 GVt; 2025-yilda +28 GVt	Sohaga global talab va investorlar bazasi saqlanmoqda
O'zbekiston GESlari	100 dan ortiq; 2 441 MVt; 6,5 mlrd kVt·soat	Amaldagi aktivlar bazasi va pul oqimi mavjud
Jahon banki kichik GES dasturi	150 mln USD + ~38 mln USD xususiy kapital	Blended finance va mahalliy banklar orqali kredit liniyasi
2026–2032 loyiha portfeli	73 ta loyiha; 5,8 mlrd USD; +3,6 GVt	Yirik moliyalashtirish ehtiyoji va xususiy kapital uchun pipeline
Kichik/mikro GES maqsadi	2030-yilgacha 204,8 MVt; 620 mln kVt·soat/yil	Xususiy sektor uchun alohida tez o'suvchi segment
E-auksion mexanizmi	5 MVtgacha loyihalar uchun	Tarif aniqligi va raqobat asosida investor tanlash

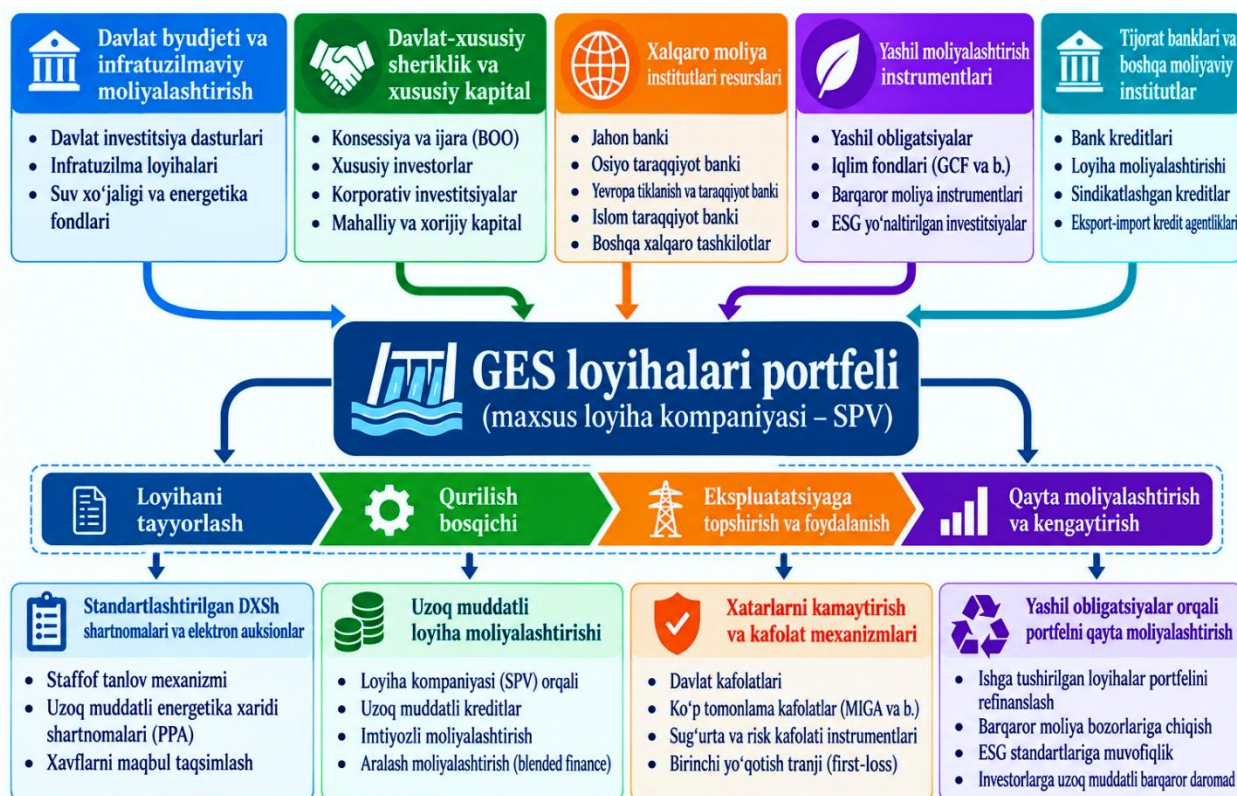
Jadval ma'lumotlari moliyalashtirish tizimida ikki yo'nalish bir vaqtda shakllanayotganini ko'rsatadi. Birinchisi — yirik GESlar va modernizatsiya loyihalari uchun davlat hamda xalqaro moliya institutlari yetakchiligidagi uzoq muddatli resurslar. Ikkinchisi — kichik va mikro GESlarda xususiy tadbirkor, mahalliy bank va bozor tarif mexanizmlariga tayanadigan model. Ayniqsa, 5 MVtgacha loyihalarda E-auksion va standart loyiha tartiblarining joriy qilinishi [6] tranzaksiya xarajatlarini pasaytirish va loyihalarni tezroq moliyaviy yopilish bosqichiga olib chiqish uchun muhimdir.

Moliyalashtirish tizimini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari:

Birinchi yo'nalish moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilishdan iborat. Yirik loyihalarda davlat budjeti yoki davlat kafolatlari boshlang'ich infratuzilma va strategik risklarni qoplash uchun saqlanib qolishi mumkin, biroq qurilish va ekspluatatsiya bosqichlarida xususiy kapital, xalqaro moliya institutlari hamda tijorat banklari ulushi bosqichma-bosqich oshirilishi maqsadga muvofiq. Kichik va o'rta loyihalarda esa kredit liniyalari, DXSh, sponsor equity va yashil kapital bozori instrumentlari bir paketda qo'llanilishi kerak [3], [5], [6].

Ikkinchi yoʻnalish — loyiha hujjatlarini bank talablari bilan standartlashtirish. Kichik GESlar uchun namunaviy texnik-iqtisodiy asos, PPA, EPC va sugʻurta shartlari, suv resurslaridan foydalanish va tarmoqqa ulanish boʻyicha aniq chek-list joriy etilishi loyihani baholash muddatini qisqartiradi. Bu, ayniqsa, mahalliy banklar uchun gidroenergetikani alohida project-finance mahsuloti sifatida rivojlantirishga imkon beradi.

Uchinchi yoʻnalish — qurilish davridagi qimmat qarzni ishga tushirishdan keyin arzonroq yashil obligatsiya yoki sukuk bilan refinanslashdir. GES ishga tushgach, qurilish riski keskin kamayadi va prognoz qilinadigan elektr tushumi shakllanadi. Shu sababli ekspluatatsiyadagi aktivlarni bitta portfelga birlashtirib, kapital bozorida refinanslash bank balansidagi uzoq muddatli resurslarni yangi loyihalarga qayta yoʻnaltirish imkonini beradi.



1-rasm. Oʻzbekistonda gidroenergetika investitsiyalarini moliyalashtirish tizimini takomillashtirish mexanizmi [3, 5, 7]

Taklif etilgan mexanizmning markazida alohida loyiha kompaniyasi yoki portfel SPVsi turadi. Davlat budjeti asosan infratuzilma va investitsiyani boshlash xarajatlariga, DXSh va xususiy kapital sponsor equityga, xalqaro moliya institutlari uzoq muddatli qarz va kafolat instrumentlariga, yashil obligatsiyalar esa ishga tushgan aktivlarni refinanslashga yoʻnaltiriladi. Natijada davlatning toʻgʻridan-toʻgʻri moliyalashtirishdagi ulushi bosqichma-bosqich kamayib, davlat resurslari xususiy kapitalni koʻpaytiruvchi katalitik vositaga aylanadi.

Oʻzbekistonda gidroenergetika investitsiyalarini moliyalashtirish tizimini takomillashtirish uchun, birinchidan, Jahon banki va boshqa rivojlanish institutlari resurslari negizida mahalliy tijorat banklari uchun uzoq muddatli project-finance liniyalarini koʻpaytirish zarur. Bunda kredit muddati GESning pul oqimlari va

investitsiya sikliga moslashtirilishi, asosiy qarz bo'yicha qurilish davriga teng imtiyozli davr berilishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, quvvati 5 MVtgacha bo'lgan loyihalarda E-auksion, kafolatlangan xarid va standart PPA mexanizmlarini yagona raqamli platformada birlashtirish lozim [6]. Investor uchun tarif, suvdan foydalanish, ulanish, ekologik talablar va ruxsat berish jarayoni oldindan ko'rinadigan bo'lsa, loyiha tavakkali kamayadi va bankning kredit qarori tezlashadi.

Uchinchidan, ishga tushgan kichik GESlar portfelini yashil obligatsiya yoki sukuk orqali refinanslash mexanizmini sinov tariqasida joriy etish taklif etiladi. Portfel yondashuvi alohida kichik loyiha uchun yuqori bo'lgan emissiya va reyting xarajatlarini bir nechta aktiv o'rtasida taqsimlaydi. To'rtinchidan, DXShda davlatning roli tijorat riskini o'z zimmasiga olish emas, balki tarmoq, yo'l va suv infratuzilmasi, ruxsatlar va zarur hollarda qisman kafolatlar orqali xususiy investitsiya uchun bankable muhit yaratishga yo'naltirilishi lozim.

Umuman, gidroenergetika investitsiyalarini moliyalashtirish tizimini takomillashtirishning asosiy mantig'i davlat, xalqaro institutlar, banklar va kapital bozori resurslarini bitta loyiha siklida uyg'unlashtirishdan iborat. Mazkur model O'zbekistonning yirik gidroenergetika portfelini moliyalashtirish bilan bir qatorda kichik va mikro GESlarda xususiy sektor ishtirokini kengaytirish, davlat mablag'larining katalitik samaradorligini oshirish va uzoq muddatli yashil moliya bozorini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. International Hydropower Association (IHA). World Hydropower Outlook 2026. London, 2026. <https://www.hydropower.org/publications/2026-world-hydropower-outlook>
2. IRENA. Renewable Power Generation Costs in 2024. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency, 2025. <https://www.irena.org/Digital-Report/Renewable-Power-Generation-Costs-in-2024>
3. World Bank. Uzbekistan to Enhance Energy Production through Hydropower with World Bank Support. 25 June 2025. <https://www.worldbank.org/uz/news/press-release/2025/06/25/uzbekistan-to-enhance-energy-production-through-hydropower-with-world-bank-support>
4. O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi. <https://gov.uz/oz/minenergy/news/view/143492>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Gidroenergetika sohasida olib borilayotgan ishlar va istiqbolli rejalar ko'rib chiqildi. 29.04.2026. <https://president.uz/oz/lists/view/9158>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 19-avgustdagi PQ-298-son qarori "Mamlakatda kichik va mikro gidroelektr stansiyalari tarmog'ini rivojlantirishning navbatdagi chora-tadbirlari to'g'risida". <https://lex.uz/doc-passport/-8433190>
7. O'zbekiston Respublikasi Hukumati portali. Kichik va mikro gidroenergetikani rivojlantirish chora-tadbirlari taqdimoti. 20.08.2026. <https://gov.uz/oz/news/view/207932>